
ФІНАНСИ. ПОДАТКИ. КРЕДИТ

УДК 336.14:336.153.2

В. П. КУДРЯШОВ,
*професор, доктор економічних наук,
завідділом державних фінансів Науково-дослідного фінансового інституту
“Академія фінансового управління” Міністерства фінансів України
(Київ)*

КОРИГУВАННЯ ПУБЛІЧНИХ БЮДЖЕТІВ У ПЕРІОД ЗАГОСТРЕННЯ ФІСКАЛЬНИХ РИЗИКІВ

Розкрито причини загострення ризиків розбалансування публічних бюджетів у зарубіжних країнах, а також в Україні у посткризовий період. Висвітлено механізми коригування фіскальних диспропорцій, застосовувані у рамках програм фіскальної консолідації у державах – членах ЄС, їх позитивні та негативні впливи на економічне зростання, зайнятість, забезпечення фінансової стабільності. Запропоновано заходи, спрямовані на досягнення стійкого стану державних фінансів у нашій країні з урахуванням позитивного та негативного досвіду фіскального коригування за кордоном.

Ключові слова: дефіцит сектору державного управління, державний борг, фіскальна консолідація, посилення контролю за бюджетними видатками, реформування системи оподаткування, фінансування фіскального дефіциту.

V. P. KUDRYASHOV,
*Professor, Doctor of Econ. Sci.,
Head of the Department of State Finances, Sci.-Res. Financial Institute
“Academy of Financial Management”, Ministry of Finances of Ukraine
(Kyiv)*

CORRECTION OF PUBLIC BUDGETS IN THE PERIOD OF SHARPENING OF FISCAL RISKS

The reasons for a sharpening of risks of disbalance of the public budgets in foreign countries and in Ukraine in the post-crisis period are clarified. The mechanisms of correction of the fiscal disproportions used in the frames of the programs of fiscal consolidation in countries-members of the EC, as well as their positive and negative effects on the economic growth, employment, and backing of a financial stability, are elucidated. Some measures directed to the attainment of a stable state of the public finances in our country with regard for the positive and negative experiences of the fiscal correction abroad are proposed.

Keywords: deficit of the public administration sector, state's debt борг, fiscal consolidation, increase in the control over budget expenses, reformation of the taxation system, financing of the fiscal deficit.

В останні роки зростання фінансових ризиків виявилось характерним для більшості країн світу. Відзначалося погіршення стійкості бюджету сектору загального державного управління (внаслідок розбалансування дохідної та витратної частин, утримання значних дефіцитів, накопичення державного боргу). З причин слаб-

Кудряшов Василь Павлович (Kudryashov Vasyl' Pavlovych) – e-mail: kvp.kudrya@gmail.com.

кого економічного зростання і підвищення рівня безробіття простір для обмеження таких викликів виявився звуженим.

Фіскальні ризики пов'язані з проведенням операцій із залучення, розподілу й використання ресурсів публічних фондів. Їх впливи спричиняють відхилення бюджетних доходів і витрат від обсягів і структури, які передбачено державними планами. Наслідками можуть стати розбалансування державного бюджету як у цілому, так і за окремими позиціями, а також виникнення необхідності їх компенсації за рахунок внесення змін до затверджених параметрів. Тому управління бюджетними ресурсами має спрямовуватися на врахування імовірних фіскальних ризиків у ході планування і виконання державного бюджету.

Бюджетні ризики відображають імовірність недоотримання запланованого рівня доходів, перевищення обсягу видатків над доходами, зведення бюджету з дефіцитом (як запланованим, так і не передбаченим планом), накопичення державних боргових зобов'язань, зростання виплат за процентними платежами внаслідок підвищення їх дохідності, посилення тиску державного боргу на видаткову частину державного бюджету тощо.

В Україні протягом 2014 р. ситуація у фіскальній сфері значно ускладнилася, що проявилось у загостренні її ризиків. Це стало наслідком погіршення фінансової стабільності, посилення викликів розвитку реальної сфери економіки, ускладнення діяльності фінансового сектору, загострення соціальних проблем, погіршення стану регіонів, послаблення інвестиційної активності, посилення тенденцій до міграції робочої сили та капіталу. Водночас адекватних заходів державного регулювання, спрямованих на нейтралізацію таких ризиків, виявилось недостатньо.

Спостерігалися звуження внутрішнього сукупного попиту, скорочення експортних операцій, ускладнення умов підприємницької діяльності, руйнування інфраструктури внаслідок ведення бойових дій на Сході, пограбування і навіть навмисного знищення господарських комплексів підприємств. Було розірвано економічні зв'язки з тимчасово окупованими територіями, а також з Російською Федерацією. Наслідками стали зниження темпів економічного зростання і досягнення його від'ємних показників. Різко підвищилися темпи інфляції, знизилася ліквідність банківської системи, погіршилися показники платіжного балансу та економічного розвитку регіонів, зріс вплив капіталу за кордон. Серйозна напруженість відзначалась і в соціальній сфері — у зменшенні реальних доходів населення, підвищенні рівня безробіття, зниженні купівельної спроможності громадян.

Як наслідок, зросло навантаження на державні фонди щодо фінансування соціальних виплат, забезпечення фінансової стабільності, підтримання курсу національної валюти. Стала очевидною необхідність бюджетної підтримки населення на тимчасово окупованих територіях, а також осіб, переміщених до різних регіонів нашої країни. Водночас у ході формування публічних фінансів до уваги слід брати не тільки показники економічного розвитку, але й цілий ряд інших факторів. Треба враховувати істотну нерівність у розподілі доходів між різними прошарками населення, продовження концентрації багатства у розпорядженні незначної частини громадян, високий рівень корупції у державному секторі. Наша країна вийшла на передні рубежі за обсягами тіньової економіки, ухилення від оподаткування, використання механізмів квазіфіскальних операцій. Значно збільшились обсяги державного боргу за умови досягнення високої дохідності державних запозичень,

погіршилася структура державних боргових зобов'язань. Наслідком таких змін стало погіршення формування доходів бюджету сектору загального державного управління (загального уряду).

Сектор загального державного управління визначається як сукупність державних інституційних одиниць, які належать до виробників неринкових послуг *. Він включає підсектори центрального, регіональних і місцевих урядів. Особливістю його складовою є державні цільові соціальні фонди. У кожному підсекторі формування ресурсної бази та витрачання коштів здійснюються у рамках відповідного бюджету. Операції органів центрального державного управління фінансуються з державного (у федеративних республіках – федерального) бюджету. Регіональні та місцеві органи державного управління фінансуються з регіональних і місцевих бюджетів. Діяльність державних цільових соціальних фондів забезпечується фінансовими ресурсами з використанням відповідних бюджетів, які створено для кожного фонду. Узагальнені показники розвитку операцій сектору загального державного управління відображаються в бюджеті загального уряду. Отже, бюджет сектору загального державного управління не є самостійним, окремим. Він відображає цілу сукупність бюджетів і використовується з метою визначення загальних тенденцій розвитку сектору державного управління. Такий підхід до класифікації державних фінансів прийнято і в Україні **.

В останні роки посилюються ризики розбалансування дохідної та витратної частин публічного бюджету. Обсяги державних витрат не покриваються доходами. Формування доходів у сфері державних фінансів стало не адекватним можливостям розвитку економіки, що призвело до зростання публічних дисбалансів і необхідності досягнення рівноваги шляхом подальшого нарощування запозичень. Тим часом механізми їх мобілізації до державних фондів продовжували здійснювати депресивний вплив на розвиток бізнесу та регіонів, на формування доходів населення. Посилилася тенденція до зміцнення фіскальної централізації.

За таких умов необхідним стало запровадження додаткових заходів фіскального коригування. Проте з різних причин (таких, як відсутність політичної волі, складність реальних реформ, низька ефективність державного управління, обмежена участь громадськості у контролі за бюджетними операціями) їх застосування фактично не здійснювалося. Зокрема, реалізація Програми економічних реформ на 2010–2014 роки “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава” мала незначні позитивні результати. Водночас погіршилася фінансова стабільність країни (з причин поглиблення дисбалансу між витратною та дохідною частинами сектору державного управління та необхідності збільшити мобілізацію ресурсу з використанням механізмів запозичень з метою забезпечення фінансування видатків).

Протягом 2014 р. основні макроекономічні показники України погіршилися. За підсумками III кварталу 2014 р., її реальний ВВП (у постійних цінах 2010 р.) становив порівняно з відповідним періодом 2013 р. 94,7%. При цьому показники

* Руководство по обеспечению прозрачности в бюджетно-налоговой сфере / Международный валютный фонд [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.imf.org/external/np/fad/trans/rus/manualr.pdf>; European System of Account / ESA 2010. Eurostat. European Commission [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.lb.lt/n22873/esa_2010-en_book.pdf.

** Спеціальний стандарт поширення даних МВФ. Бюджетно-податковий сектор / Державна служба статистики України : Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

реального приросту вітчизняного промислового виробництва зменшилися на 10,7%. Зафіксовано також скорочення ВДВ у багатьох видах економічної діяльності. Скоротився обсяг капітальних інвестицій, освоєних підприємствами та організаціями країни за рахунок усіх джерел фінансування. Зменшились експорт та імпорт товарів і послуг*.

Різно зросли показники інфляції. У 2014 р. індекс споживчих цін досяг 124,9% (грудень до грудня попереднього року). Високими темпами відбувалася девальвація обмінного курсу національної валюти. Від'ємне сальдо поточного рахунку платіжного балансу виявилось значно меншим, ніж у відповідному періоді минулого року, проте спостерігалось погіршення фінансового рахунку. Наслідком стало досягнення від'ємного сальдо зведеного платіжного балансу. Погіршилися умови кредитування реального сектору економіки та населення (з причини зростання ставок по кредитах). Скоротились обсяги кредитування з боку банків як у національній, так і в іноземних валютах (ці обсяги збільшилися лише за рахунок переоцінки активів). Зростання ризиків у банківському секторі зумовило підвищення вартості кредитів. Відзначалася підвищувальна тенденція динаміки процентних ставок по кредитах**.

За відсутності адекватної державної підтримки добробуту громадян спостерігалось зниження реальних доходів населення. Його реальний наявний дохід, визначений з урахуванням цінового фактора, порівняно з відповідним періодом 2013 р. скоротився на 9%. У середньому за 9 місяців 2014 р. рівень безробіття громадян працездатного віку становив (за методологією МОП) 9,3% економічно активного населення. На 1 січня 2015 р. сума заборгованості по виплаті заробітної плати досягла 2437 млн. грн. Індекс реальної заробітної плати знизився (порівняно з 2013 р.) до 93,5%***.

Наслідком таких змін стало посилення ризиків мобілізації доходів до публічних фондів (бюджету сектору загального державного управління). За таких умов виникла необхідність різкого зменшення публічних витрат (щодо проведення фіскальної консолідації). Проте у періоди депресії та посилення соціальної напруженості, а також з урахуванням необхідності збільшення витрат на оборону та соціальну підтримку потерпілим на тимчасово окупованих територіях зменшення публічних витрат виявилось неможливим.

Характерно, що в останні роки у багатьох країнах дефіцити бюджетів загального уряду утримувалися навіть у періоди економічного зростання. Вони відзначалися в Японії, Канаді, Австралії, Новій Зеландії, Бразилії, Індії, Індонезії та інших державах. При цьому в США від'ємні показники публічного бюджету стали хронічними та досягають досить високих значень. Лише для окремих держав (Норвегії, Швеції, Швейцарії) в останні роки характерним було досягнення показників профіциту бюджетів загального уряду****.

* Основні показники економічного і соціального розвитку України / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=779216a0-6748-4390-8fcb-ad240a48a58a>.

** Монетарний огляд. Вересень 2014 р. // Бюлетень Національного банку України. — 2014. — № 11 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>; Державна служба статистики України : Офіційний сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

*** Державна служба статистики України : Офіційний сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

**** Government deficit/surplus as a percentage of GDP [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.oecd-ilibrary.org/economics/government-deficit_gov-dfct-table-en.

В ЄС протягом останніх років (з 2004 по 2013) сальдо операцій сектору загального державного управління (general government) було від'ємним (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка показників дефіциту публічного (сектору загального державного управління) бюджету в ЄС *

(% ВВП)

Показники	Р о к и									
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ЄС-27.....	-2,9	-2,5	-1,5	-0,9	-2,4	-6,9	-6,5	-4,4	-4,0	-3,3
Єврозона.....	-2,9	-2,5	-1,3	-0,7	-2,1	-6,4	-6,2	-4,2	-3,7	-3,0

* Government deficit/surplus as a percentage of GDP [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>.

У докризовий період показники дефіциту публічного бюджету ЄС становили від 0,9% до 2,9% ВВП. Їх значне зростання виявилось характерним для 2009–2010 рр. Далі показники дефіциту було скорочено (при цьому їх різкого зменшення не відбувалося). Це означає, що підходи до зведення бюджетів з дефіцитом змінилися. На наш погляд, у проведенні фіскальної політики взято курс на розширення можливостей боргового фінансування загального уряду. Метою таких змін стало утримання (а в окремі періоди – навіть розширення) бюджетних витрат.

Істотне збільшення дисбалансів публічних бюджетів у період останньої економічної кризи спричинило запровадження заходів щодо їх обмеження. Провідним напрямом державної фінансової політики щодо подолання бюджетної розбалансованості в ЄС стала реалізація програм фіскальної консолідації. Головна мета їх здійснення полягала у забезпеченні більш стійкого стану державних фінансів (за рахунок подолання диспропорцій сектору державного управління, зміцнення державних банків, обмеження квазіфіскальних операцій, поліпшення фінансового стану державних цільових соціальних фондів, а також державних нефінансових корпорацій) [1].

До механізмів вирішення завдань збалансування дохідної та витратної частин бюджету належать посилення контролю за державними витратами; перегляд системи оподаткування у бік збільшення бюджетних надходжень; удосконалення управління державними борговими зобов'язаннями; поглиблення фіскальної децентралізації; реалізація програм оздоровлення фінансового сектору; внесення змін до проведення грошово-кредитної політики зі спрямуванням на створення більш прийнятних умов для реалізації програм фіскальної консолідації. Паралельно запроваджуються заходи щодо активізації інституційних реформ, формування більш вираженої системи фіскальних правил і підвищення транспарентності фіскальних операцій.

Реалізація таких програм дала певні позитивні результати для вирішення проблем розбалансування публічного бюджету. Проте виявилось, що різке зниження фіскальних дефіцитів супроводжувалося загостренням макроекономічних і соціальних проблем (зростанням рівня безробіття, зниженням темпів економічного зростання, зменшенням реальних доходів населення). Для багатьох країн ЄС це перетворилося на більш значну загрозу порівняно з утриманням високих рівнів публічних дефіцитів і накопиченням державного боргу. Прикладами можуть слугувати Італія, Франція, Ірландія, Іспанія, Португалія, Греція та інші держави. Науковцями визнано, що від фіскальних обмежень таких рецесійних наслідків не очікувало-

ся *. З'явилися також рекомендації щодо відмови від виконання фіскальних пра-вил, які спрямовано на скорочення дефіциту державного бюджету **.

Інституційні перетворення в ЄС (нерідко всупереч досягненню цілей фіскаль-ної консолідації) спрямовуються на відновлення кредитування економіки, підтрим-ку економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності підприємств, вирішення проблем безробіття, подолання соціальних наслідків кризи, модерніза-цію державного управління.

Серед науковців розгорілася дискусія з приводу доцільності "економії" (ма-ють на увазі заходи, спрямовані на скорочення бюджетного дефіциту). У рам-ках різних наукових шкіл виявилися неоднакові, нерідко протилежні підходи до її позитивних і негативних впливів. Прихильники кейнсіанства вважають, що слід обмежити політику фіскальної консолідації та перейти до посилення державного стимулювання економіки. Для цього потрібно збільшити бюджетний дефіцит, роз-ширити запозичення і на цій основі забезпечити зростання державних витрат з метою стимулювання економіки. Науковці австрійської школи виступають за зменшення участі держави (передбачаючи не тільки скорочення публічних ви-трат, але й дерегуляцію ринку праці та інші структурні реформи для активізації підприємництва, приватних інвестицій та створення робочих місць) ***.

Нерідко експерти констатують, що проголошені заходи економії у процесі по-долання наслідків економічної кризи за рахунок різкого зменшення державних ви-трат і збільшення доходів, мобілізованих у результаті внесення змін до системи оподаткування, фактично виявилися реалізованими неповною мірою. У дійсності тенденції змін були дещо іншими ****.

Якщо розглядати динаміку державних видатків (у рамках ЄС-27) у відношенні до ВВП, то у період економічної кризи (2009 р.) відзначалося різке зростання цього показника — із 47% до 51% (на 4 процентних пункти). У 2010 р. він скоротився до 50% (на 1 процентний пункт), а у 2011 р. — до 48,5%. Починаючи з 2012 р. відзнача-лася тенденція до його зростання — до 48,9% (на 0,4 процентного пункта). За підсу-мками 2013 р., порівняно з попереднім роком досягнуто незначне зниження цього показника — до 48,6% (на 0,3 процентного пункта).

Проте слід враховувати, що йдеться не про абсолютну величину державних витрат, а про їх частку у ВВП, яка може змінюватися внаслідок коливання не тільки обсягу видатків держави, але й величини ВВП. Крім того, важливо брати до уваги такі фактори, як рівень інфляції, обмінні курси валют, рівень зайнятості тощо. Виявляється, що для ЄС у цілому у післякризовий період характерним було не різке зменшення державних витрат, а скоріше перехід до утримання їх на стабіль-ному (з відхиленнями на 0,3–0,4 процентного пункта) рівні.

За оцінками експертів, незважаючи на проголошені бюджетні скорочення, у дійсності не відзначалося зменшення бюджетних витрат в абсолютних показни-

* Если не фискальная консолидация, то что тогда? Подготовлено Forexpf.ru по материалам The Economist [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://forex2.info/Forex-The-Economist-15052013>.

** Еврозона и количественное ослабление [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://forex2.info/forex-the-financial-times-12102014>.

*** Is "Austerity" Responsible for the Crisis in Europe? [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://liberty-belarus.info/articles-in-english/10225-Is-Austerity-Responsible-for-the-Crisis-in-Europe--10225>.

**** Total general government expenditure % of GDP [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00023&plugin=1>.

ках, проте мало місце збільшення витрат, яке, правда, було нижчим порівняно з попередньо запланованим. Оскільки в більшості країн не спостерігалось зменшення державних витрат, то скорочення дефіциту стало результатом того, що доходи від оподаткування зростали швидше, ніж витрати. Уряди не запозичували багато (хоча це й були значні суми), а державний борг продовжував зростати. Збільшення оподаткування громадян формувало фонди збільшення витрат*.

Необхідність додаткових зусиль, спрямованих на підвищення стійкості державних фінансів у період загострення фіскальних ризиків, значно зросла і для України. Протягом останніх років відзначалося загострення ризиків розвитку державних фінансів в Україні (табл. 2).

Таблиця 2

**Показники бюджету
сектору загального державного управління в Україні ***

(млн. грн.)

Показники	Р о к и					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Доходи.....	415764,8	388563,4	453121,0	559710,6	628968,2	636386,1
Видатки і кредитування за вирахуванням погашення.....	434026,6	444280,3	525441,4	594110,5	687249,7	699205,2
Сальдо бюджету, дефіцит “-”/профіцит “+”.....	-18261,8	-55716,9	-72320,4	-34399,9	-58281,5	-62819,1
Фінансування.....	18261,8	55716,9	72320,4	34399,9	58281,5	62819,1
за рахунок зовнішніх джерел.....	3102,8	44799,8	47174,6	14501,6	10704,2	13898,5
за рахунок внутрішніх джерел.....	15159,0	10917,1	25145,8	19898,3	47577,3	48920,6
Надходження від приватизації.....	482,3	807,8	1093,4	11480,3	6763,5	1480,0

* Спеціальний стандарт поширення даних МВФ. Економічні та фінансові показники України. Операції сектору загального державного управління / Державна служба статистики України : Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

У період економічної кризи відзначалося скорочення дохідної частини бюджету сектору загального державного управління. Що ж до видатків, то їх показники мали поступальний характер. З 2010 р. доходи почали зростати. Проте їх збільшення значно перекивалося зростанням витрат. Як наслідок, розширився розрив між дохідною та витратною частинами бюджету. Для 2011 р. виявилось характерним перевищення темпів зростання доходів над темпами збільшення витрат, що, у свою чергу, спричинило різке скорочення фіскального дефіциту. Проте вже у 2012 р. динаміка показників видатків перевищила темпи зростання мобілізованих доходів. Внаслідок таких змін збільшився бюджетний дефіцит. У 2013 р. продовжувалася тенденція до перевищення темпів зростання державних витрат порівняно з темпами формування дохідної бази. Наслідком стало продовження тенденції до збільшення дефіциту бюджету сектору загального державного управління.

* Is “Austerity” Responsible for the Crisis in Europe? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mises.org/library/“austerity”-responsible-crisis-europe>.

Погіршилися показники бюджетної системи України. У 2013 р. порівняно з попереднім роком зменшилася частка у ВВП як доходів зведеного бюджету (з 31,6% до 30,4%), так і видатків (з 34,9% до 34,8%). Тим часом відзначалося зростання бюджетного дефіциту (з 3,4% до 4,4%). Зменшення показників дохідної та витратної частин, а також зростання дефіциту виявилися характерними і для державного бюджету*.

Протягом 2014 р. реалізовано комплекс заходів, спрямованих на вирішення завдань фіскальної консолідації. Було внесено зміни до обсягу та структури видатків державного бюджету. Скорочено витрати на утримання центральних органів виконавчої влади, обсяги фінансової підтримки підприємств і видатки соціальних фондів. Водночас збільшено витрати на обороноздатність, відновлення східних територій та обслуговування державних боргових зобов'язань. До Закону України "Про Державний бюджет України на 2014 рік" було внесено зміни щодо загального збільшення видатків.

З метою вдосконалення формування дохідної частини бюджету сектору загального державного управління протягом 2014 р. до системи оподаткування внесено цілий ряд змін. До них належать збільшення ресурсних платежів (за рахунок розширення кола платників за користування надрами для видобування корисних копалин), розширення оподаткування податком на додану вартість додаткових операцій, збільшення оподаткування доходів фізичних осіб, запровадження додаткового оподаткування підакцизних товарів, підвищення ставки збору за користування радіочастотним ресурсом, запровадження збору на обов'язкове державне пенсійне страхування купівлі іноземної валюти та військового збору, обмеження пільгового оподаткування прибутку окремих підприємств.

Незважаючи на позитивний ефект від заходів, які здійснюються у рамках програми, у 2014 р. рівень податкових надходжень до бюджету виявився недостатнім. Плани мобілізації дохідної частини державного бюджету виконано не було. Проте досягнуто зростання його дохідної частини порівняно з попереднім роком. Водночас витратна частина державного бюджету продовжувала зростати, наслідком чого стало збільшення обсягу його дефіциту (табл. 3).

Було значно збільшено витрати на оборону, ЖКГ та обслуговування боргу. Крім того, зросли видатки на громадський порядок, безпеку і судову владу. Тим часом витрати на економічну діяльність, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист і соціальне забезпечення, духовний і фізичний розвиток, а також на загальнодержавні функції зменшилися. Мало місце значне скорочення показників охорони навколишнього природного середовища. Зростання обсягу дохідної частини досягнуто за рахунок податку і збору на доходи фізичних осіб, акцизного податку із ввезеної до України продукції, плати за користування надрами, акцизного податку з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції), ПДВ. Водночас знизилися надходження податку на прибуток підприємств, ввізного мита, коштів, перерахованих до державного бюджету від НБУ, а також власні надходження бюджетних установ.

Що ж до доходів місцевих бюджетів, то у 2014 р. вони скоротилися (порівняно з 2013 р.) на 4,58 млрд. грн. При цьому обсяги видатків було зменшено на

* Економічна ситуація та макроекономічне прогнозування. Основні показники економічного і соціального розвитку України / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=b71ac9c4-6abc-46b7-a1fb-b2bdccd59cda>.

9,48 млрд. грн. Наслідком стало перевищення доходів над видатками, яке скла-
ло основу для формування профіциту місцевих бюджетів. За підсумками 2014 р.,
профіцит місцевих бюджетів збільшився з 1,12 млрд. грн. (у 2013 р.) до 6,02 млрд.
грн. *.

Таблиця 3
Виконання державного бюджету України станом за 2013–2014 рр.*

(млрд. грн.)

Показники	Р о к и		Збільшення показників (у % до 2013 р.)	Зменшення показників (у % до 2013 р.)
	2013	2014		
Доходи Зміни у % до по- казника, досяг- нутого у 2013 р.	339,23	356,96 105,2	Податок і збір на доходи фізичних осіб (167,2%). Акцизний податок із ввезеної до України продукції (188,4%). Плата за користування надрами (139,8%). Акцизний податок з ви- роблених в Україні під- акцизних товарів (про- дукції) (106,5%). ПДВ (104,1%)	Податок на прибуток підприємств (73,5%). Ввізне мито (93,4%). Кошти, перераховані від НБУ (80,6%). Власні надходження бюджетних установ (75,6%)
Видатки Зміни у % до по- казника, досяг- нутого у 2013 р.	403,46	430,11 106,6	Оборона (184,4%). ЖКГ (154,5%). Обслуговування боргу (151,5%). Міжбюджетні трансфер- ти (112,7%). Громадський порядок, безпека і судова влада (113,8%)	Економічна діяльність (83,3%). Охорона навколишнього природного середовища (56,5%). Охорона здоров'я (81,3%). Освіта (92,7%). Соціальний захист і со- ціальне забезпечення (91%). Духовний та фізичний розвиток (95,3%). Загальнодержавні функ- ції, без обслуговування боргу (96,9%)
Кредитування	0,48	4,92	1025,0	–
Сальдо	–64,71	–78,07	120,6	–

* Показники виконання Державного бюджету України за січень – грудень 2014 / Міністерство фінансів України : Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=77643.

Внаслідок загострення фіскальних ризиків ускладнилося формування доходів державних цільових соціальних фондів – насамперед, Пенсійного фонду України.

* Показники виконання Зведеного бюджету України за січень – грудень 2014 / Міністерство фінансів України : Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=77643.

Що ж до видатків, то їх загальна сума продовжувала зростати, що, у свою чергу, спричинило збільшення дефіциту бюджету Пенсійного фонду України та його фінансування з державного бюджету*.

Слід також враховувати накопичення значних обсягів квазіфіскальних операцій та їх фінансування з використанням коштів державного бюджету. Найгостріші фінансові ризики притаманні провідній державній корпорації – НАК "Нафтогаз України". З огляду на підтримання викривлених співвідношень між тарифами і ринковими цінами на енергоносії (ціна газу для домогосподарств досягає лише близько 20% відновлюваного рівня вартості), протягом останніх років спостерігалось зростання показників дефіциту її бюджету. За оцінками експертів МВФ, у 2013 р. фіскальний дефіцит бюджету сектору загального державного управління України сягав 4,75% ВВП, а НАК – близько 2% ВВП. На 2014 р. показник дефіциту бюджету сектору загального державного управління передбачено (з урахуванням дефіциту бюджету НАК) на рівні 8,5% ВВП. За підсумками 2015 р., він має становити 6,1% ВВП, а у 2016 р. – 4,4% ВВП**.

Наслідком зростання фіскального дефіциту (у рамках державного і місцевих бюджетів, а також державних фондів соціального страхування) стало збільшення їх фінансування з використанням механізмів державних запозичень. При цьому не виконувалися плани залучення приватизаційного ресурсу і тривало накопичення державних активів шляхом придбання корпоративних прав з використанням коштів бюджету центрального уряду. Як наслідок, стрімко збільшилися державні боргові зобов'язання (табл. 4).

Таблиця 4

Динаміка показників державного та гарантованого державою боргу України *

Показники	Р о к и					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Державний та гарантований державою борг						
млрд. грн.	317,91	432,31	473,18	515,51	584,37	1100,56
у % до ВВП.....	34,8	39,9	36,3	36,6	40,17	–
Державний борг						
млрд. грн.	227,0	323,48	357,27	399,22	480,22	946,82
у % до ВВП.....	24,9	29,9	27,4	28,3	33,01	–
Гарантований державою борг						
млрд. грн.	90,91	108,83	115,91	116,29	104,15	153,74
у % до ВВП.....	10,0	10,1	8,9	8,3	7,16	–

* Державний борг та гарантований державою борг: Стан державного боргу України / Міністерство фінансів України : Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua/>.

* Міністр фінансів представив на пленарному засіданні Верховної Ради України Звіт про виконання Закону України "Про Державний бюджет України на 2013 рік" / Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=401711&cat_id=397854.

** Ukraine: Letter of Intent. Memorandum of Economic and financial Policies [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.imf.org/External/NP/LOI/2014/UKR/042214.pdf>; [2].

У 2014 р. (порівняно з 2009 р.) загальна сума державного та гарантованого державою боргу зросла більш як у 3 рази. Що ж до показників державного боргу, то їх рівень підвищився більш як у 4 рази. Характерно, що протягом останнього року тенденція до прискорення динаміки боргу значно посилилась. У 2013 р. (порівняно з попереднім роком) показник загальної суми державного та гарантованого державою боргу досягав 113,36%. У 2014 р. він збільшився, відповідно, до 188,33%. У свою чергу, державний борг становив у 2014 р. 197,16% порівняно з досягнутим у 2013 р. Поступальною була і тенденція до зростання гарантованого державою боргу.

Перед владою постало завдання вирішити цілий комплекс проблем як в економічній, так і в соціальній сферах. Передбачено проведення ряду структурних фіскальних заходів, необхідних для досягнення цілей консолідації на 2015–2016 рр., і створення фіскального простору для фіскальних видатків, спрямованих на сприяння економічному зростанню. В середньостроковому періоді затверджено курс на поступову фіскальну консолідацію за рахунок оптимізації видатків, що дозволить посилити довіру і скоротити дисбаланси *.

Для забезпечення більш адекватного рівня доходів державного бюджету на 2015 р. у процесі підготовки до його прийняття внесено нові зміни до податкового законодавства **. Вони стосуються зниження ставок єдиного соціального внеску (з метою зменшення навантаження на малий бізнес); зниження ставок єдиного податку для малого бізнесу; запровадження прогресивної шкали оподаткування доходів фізичних осіб; збільшення оподаткування значних доходів фізичних осіб; запровадження військового збору.

Внесено зміни до системи адміністрування податків і зборів: скорочено кількість податків (з метою зменшення звітності); спрощено розрахунок податку на прибуток підприємств; удосконалено електронне адміністрування ПДВ; запроваджено “нульову декларацію” для заможних громадян і контроль за значними витратами (шляхом порівняння доходів і видатків заможних осіб); введено податкову амністію для добровільно задекларованих активів і мораторій на фіскальні перевірки суб’єктів малого бізнесу.

Для розширення фінансової самостійності місцевих бюджетів запроваджено податок на нерухоме майно і акциз з роздрібних продажів, здійснюється передання частини податкових повноважень (плати за землю, фіксованого сільськогосподарського податку) на місцевий рівень.

Проте, з огляду на завдання фіскальної консолідації, зазначених зусиль не досить. Необхідно поглибити розпочаті перетворення, спрямовані на зменшення дефіциту публічного бюджету і стримування накопичення державного боргу протягом середньострокового періоду ***.

Для нашої країни необхідна комплексна програма реформування державних фінансів, яка б спрямовувалася на вирішення проблем, накопичених протягом

* Лист про наміри. Меморандум про економічну та фінансову політику [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=10315035>.

** Про Державний бюджет України на 2015 рік та зміни до законодавства України, спрямовані на реалізацію Програми Кабінету Міністрів України “Відновлення України” : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/document/247604932/ДБ%202015%20после%20КМУ.pdf>.

*** “В середньостроковому періоді метою уряду є проведення поступової фіскальної консолідації.., що дозволить посилити довіру і скоротити дисбаланси” : Лист про наміри. Меморандум про економічну та фінансову політику [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=10315035>.

останніх років. Вона повинна націлюватися на підвищення контролю за бюджетними витратами, досягнення більш адекватних обсягів і раціональної структури публічних доходів, обмеження дефіцитів публічних бюджетів, використання раціональних обсягів і структури їх фінансування, підвищення ефективності державної боргової політики. Водночас чекають на вирішення питання відновлення макроекономічної стабільності та закладення основ для сталого і збалансованого економічного зростання.

З метою визначення першочергових завдань, які потребують вирішення у ході фіскального коригування, необхідно чітко окреслити головні проблеми розвитку державних фінансів у нашій країні. До них належать:

- наявність глибоких диспропорцій між дохідною та витратною частинами бюджету сектору загального державного управління (включаючи всі його складові: бюджети центрального і місцевих урядів, а також державних цільових соціальних фондів), наслідком чого є зведення публічного бюджету зі значними обсягами дефіциту;

- неконтрольоване зростання державних витрат і значне перевищення їх обсягів (і частки у ВВП) над показниками мобілізованих доходів;

- істотне ускладнення формування податкових і неподаткових надходжень до державного та місцевих бюджетів, а також до державних цільових соціальних фондів (з причин погіршення макроекономічної ситуації, зниження реальних доходів населення, призупинення надходжень з тимчасово окупованих територій, досягнення високих рівнів тіньової економіки, ухилення від оподаткування, використання офшорних територій з метою оптимізації відрахувань до бюджету, відставання у проведенні реформування системи оподаткування);

- загострення ризиків розподілу мобілізованих доходів (з причин високого рівня фіскальної централізації, використання неадекватної системи розподілу податкових і неподаткових повноважень, практики домінування політичних пріоритетів над економічною та соціальною доцільністю);

- досягнення високих темпів накопичення державних боргових зобов'язань з метою забезпечення фінансування роздутих бюджетних дефіцитів, а також коштів, які направляються на дефіцитно-боргове фінансування (підтримку державних корпорацій);

- деформація фінансових операцій між сектором загального державного управління та державними корпораціями (зокрема, використання неринкової системи ціноутворення на товари й послуги державних і приватних корпорацій), наслідком чого є накопичення значних обсягів квазіфіскальних операцій);

- низький рівень "прозорості" бюджетних операцій та доступу громадянських інститутів (а також урахування їх рекомендацій) до прийняття рішень з питань управління державними фінансами.

Такі завдання мають вирішуватись у ході реалізації програми фіскальної консолідації. Проте, оскільки рівень оподаткування у нашій країні є досить високим, то його підвищення з метою обмеження фіскальних розривів є проблематичним. Тим часом консолідація шляхом значного зменшення державних витрат спричинить виникнення нових проблем. Ризики реалізації планів фіскальної консолідації посилюються внаслідок високого рівня корупції, проведення жорсткої грошово-кредитної політики, ускладнення розвитку фінансового сектору, різких змін обмінних курсів національної валюти, зменшення обсягів експортно-імпорتنих операцій.

Тому далеко не всі підходи, що здійснюються з метою реалізації програм фіскальної консолідації у зарубіжних державах, є прийнятними для України. З одного боку, про скорочення державних витрат навряд чи можна вести мову, а з іншого – розширення дохідної бази бюджету загального уряду (на основі чинної системи оподаткування та адміністрування) має досить незначний потенціал. До того ж протягом майбутніх періодів воно може призвести до негативних економічних і соціальних наслідків.

Необхідно збільшити бюджетні витрати на підтримку економічного зростання, забезпечити фінансову стабілізацію, провести структурні реформи. Програма діяльності уряду націлює на зменшення бюджетних видатків шляхом перегляду податкових пільг (наданих на індивідуальній або галузевій основі) з метою підвищення їх економічної та соціальної ефективності, кардинального зменшення субсидій, які викривлюють умови конкуренції та дестабілізують державні фінанси, скорочення витрат на утримання влади, скасування пільг посадовцям, прийняття непопулярних рішень щодо цін і тарифів*.

Водночас досягнення високого рівня жорсткості фіскальної політики може спричинити значне ускладнення ризиків економічного і соціального розвитку. Тому необхідно змінити підходи до напрямів реалізації фіскальної консолідації: замість намагань скоротити витрати взяти курс на посилення контролю за їх обсягами і структурою. Такий підхід є більш прийнятним порівняно з терміном “жорстка економія бюджетних ресурсів”. Адже такі заходи не обов’язково повинні націлюватися на широкомасштабне скорочення видатків за всіма напрямками. Вони запроваджуються з метою стримування надмірних темпів зростання бюджетних видатків, перегляду їх структури, посилення контролю за здійсненням бюджетних витрат, а також підвищення ефективності витрачання бюджетних ресурсів. При цьому застосовуються різні підходи не тільки до їх обсягів, але й до їх структури:

- зменшення окремих видів видатків (бюджетних субсидій, які надаються суб’єктам господарювання; витрат на утримання органів державного управління; соціальних пільг громадянам з високим рівнем доходів); скасування фінансування бюджетних програм, які не мають достатнього фінансового забезпечення; поетапне скорочення субсидій з державного бюджету енергетичному та іншим секторам;

- стримування зростання окремих видатків (надмірних рівнів заробітної плати для окремих груп державних службовців, надвисоких пенсійних виплат, доплат і компенсацій) за умови продовження підвищення соціальних стандартів;

- збільшення певних видатків (на оборону та охорону громадського порядку, на відновлення розвитку територій, зруйнованих терористами, капітальних видатків, інвестицій в основний капітал), спрямованих на прискорення економічного зростання, забезпечення розвитку інфраструктури, реконструкцію господарського комплексу, розширення фінансування державних проектів з використанням механізмів державно-приватного партнерства;

- підвищення ефективності витрачання бюджетних ресурсів шляхом удосконалення бюджетних програм і механізмів їх фінансування, поліпшення організації державних закупівель, посилення контролю за використанням бюджетних ресурсів з боку громадських організацій.

При цьому важливого значення набувають питання формування адекватного макроекономічного середовища для досягнення позитивних результатів. Маються

* Програма діяльності Кабінету Міністрів України : Постанова Верховної Ради України від 27.02.2014 р. № 799-VII.

на увазі стримування зростання цін, стабілізація валютного курсу, зниження процентних ставок по позиках, обмеження фінансування бюджетних надходжень з використанням емісії з боку НБУ.

Державні органи управління на всіх рівнях повинні звільнитися від функцій, які гальмують розвиток економіки (надмірні державні регламентування та адміністрування розвитку бізнесу, управління формуванням і виконанням місцевих бюджетів з боку центрального уряду, застосування адміністративних інструментів регулювання розвитку фінансового сектору тощо). Тим часом необхідними є розширення та вдосконалення функцій державного регулювання в усіх сферах діяльності (з урахуванням нових підходів, напрацьованих у зарубіжних країнах), запровадження ринкових підходів до управління державним майном (з використанням досвіду управління у приватному секторі), розвиток державно-приватного партнерства, сприяння посиленню соціальної відповідальності бізнесу.

При цьому слід враховувати різкі негативні впливи зміни тарифів на енерго-ресурси для населення. За таких обставин матиме місце значне погіршення матеріальних умов не тільки малозабезпечених, але й середніх верств населення. Тому доцільно збільшити строки проведення таких змін. А для отримання проміжних результатів уже в поточний період необхідно залучити кредити від міжнародних фінансових організацій для компенсації відповідних різниць до досягнення такими тарифами рівня ринкових цін. Одночасно з цим, з метою недопущення зниження рівня життя громадян, а також їх купівельної спроможності, важливо запровадити курс на підвищення рівня реальної оплати праці та пенсійних виплат.

Що ж до оподаткування, то посилення тиску на бізнес і громадян із середніми доходами (не кажучи вже про населення з низькими статками) навряд чи можна вважати доцільним. Для збільшення бюджетних доходів слід внести зміни до механізмів вирішення таких завдань – перейти на прийняття більш жорстких підходів до оподаткування доходів і майна заможних верств населення. Зокрема, збільшити надходження до бюджету від заможних громадян можливо шляхом підвищення прогресивності ставок податку на доходи фізичних осіб; удосконалення механізмів оподаткування приростів капіталу та майна; перекриття лазівок для ухилення від оподаткування, для вивезення капіталу до офшорних зон, для проведення заборонених спекулятивних операцій і використання податкових преференцій (пільг, стимулів, послаблень).

Рівень життя громадян України є досить низьким, тому його подальше зниження і навіть "заморожування" є неприйнятними не тільки в соціальному, але й в економічному аспектах. Незважаючи на значну диференціацію в розподілі доходів між різними верствами населення, систему оподаткування в нашій країні недостатньо орієнтовано на вилучення надходів з метою досягнення більш справедливого їх розподілу. Розриви між заможними, а також бідними і середніми верствами населення досягли такого рівня, коли вони не тільки поглиблюють соціальну напруженість, але й негативно впливають на розвиток економіки.

З метою підтримки рівня життя громадян необхідно запровадити механізми компенсації втрат від інфляції та девальвації національної валюти, виключити затримки з виплатою заробітної плати у різних секторах економіки, відмовитися від оподаткування пасивних доходів (для середніх прошарків населення), заборонити блокування зняття коштів із зарплатних, пенсійних і депозитних карток, розширити програми соціального страхування. Крім того, слід враховувати, що перегляд механізмів надання соціальної допомоги (щодо її адресності) не поліпшить фінан-

сового стану середніх прошарків населення. Тому доцільно запровадити додаткові механізми підтримки: цільове пільгове кредитування, компенсацію втрат від інфляції та девальвації національної валюти, державні гарантії малому бізнесу, податковий кредит.

Система оподаткування у нашій країні потребує змін у бік обмеження надмірно мотивованого адміністрування податків на вирішення фіскальних завдань. Зміцнення податкової дисципліни має спрямовуватися не тільки на платників податків, але й на працівників державної фіскальної служби. Необхідно підвищити якість обслуговування платників податків, удосконалити механізми протидії ухиленню від оподаткування і зменшити податкові зобов'язання.

Не можна вважати оподаткування раціональним і з точки зору формування доходів до бюджетів різних субсекторів загального державного управління. Воно відрізняється значним ухилом у бік централізації (направленням переважної частини доходів до бюджету центрального уряду). Такий стан обмежує можливості економічного і соціального розвитку регіонів, а також забезпечення фінансової стійкості державних цільових соціальних фондів. Це призводить до зниження заінтересованості на місцях у підвищенні ефективності загального державного управління.

Важливого значення набувають питання вдосконалення формування неподаткових надходжень. Тому слід запровадити заходи щодо збільшення надходжень чистого прибутку державних підприємств і дивідендів господарських товариств з державною часткою капіталу до державного бюджету. Істотні резерви є також у використанні державного майна, переданого в оренду, у розпродажу державних резиденцій та збільшенні доходів від продажу землі.

Тим часом необхідно попередити можливі негативні впливи, що можуть стати наслідком реалізації програм фіскальної консолідації. З огляду на такі вимоги, потребує поглиблення реформування системи оподаткування зі спрямованістю на зростання споживчого попиту, збільшення заощаджень, розширення реального сектору економіки, активізацію інвестиційної та інноваційної діяльності, зменшення соціальної нерівності, надання ширших можливостей для економічного розвитку регіонів, стабілізацію фінансового сектору, розвиток недержавних фінансових установ (пенсійних фондів, фондів спільного інвестування, інших фінансових посередників), підвищення рівня зайнятості населення, вирівнювання розвитку регіонів.

Фіскальну децентралізацію не слід зводити лише до реформування місцевих бюджетів. Її проведення передбачає внесення кардинальних змін до всієї бюджетної системи та до бюджетного законодавства. З одного боку, мають значно розширитися податкові та видаткові повноваження місцевих бюджетів. З іншого боку, внесення таких змін передбачає істотне обмеження бюджетних потоків до державного бюджету, а також коригування механізмів бюджетного регулювання.

Таким чином, фіскальна політика має передбачати фіскальну консолідацію, спрямовану на відновлення фінансової стійкості в Україні, на збалансування публічного бюджету і стримування нарощування державного боргу; обмеження негативних впливів державних запозичень на мобілізацію капіталу приватним сектором (зменшення ефекту витіснення). При цьому слід обмежити можливі негативні впливи фіскальної консолідації на економічне зростання, інвестиційну діяльність, впровадження інновацій, вирішення соціальних проблем, розвиток територій, здійснення операцій на міжнародних фінансових ринках.

Істотного поліпшення потребує фінансування фіскальних дефіцитів. Збільшення надходжень від приватизації є фактором зменшення обсягу запозичень. До найважливіших напрямів використання приватизаційного ресурсу належать фінансування структурної перебудови економіки; модернізація приватизованих підприємств; формування ринкової інфраструктури; підтримання конкурентоспроможності підприємств; упорядкування структури державної власності; вирішення соціальних проблем тощо. Що ж до державного боргу, то необхідними є заходи щодо його стримування і поступового обмеження. Особливого значення набувають питання цільового та ефективного використання ресурсу, залученого з використанням державних боргових зобов'язань.

Важливу роль відіграють також питання розширення державно-приватного партнерства та обмеження державних функцій у ході передання їх частини недержавним установам. Крім того, впорядкування державних витрат вимагає вдосконалення механізмів державної допомоги державно та соціально орієнтованим суб'єктам господарської діяльності (включаючи запровадження цільової поворотної державної підтримки окремих сфер діяльності та стратегічних підприємств).

Висновки

В останні роки фіскальну політику у переважній більшості країн спрямовано на обмеження обсягів бюджетного дефіциту і державного боргу. З метою вирішення відповідних завдань запроваджено програми фіскальної консолідації, які передбачають коригування публічних бюджетів з використанням механізмів посилення контролю за бюджетними видатками, реформування системи оподаткування, стримування накопичення державних запозичень і державного боргу. Проте виявилось, що імплементація таких програм має не тільки позитивні результати, але й негативні наслідки. Тому посилюється спрямованість фіскальної політики на підтримку економічного зростання та розширення зайнятості. Запроваджуються заходи, націлені на стабілізацію фінансової ситуації, значну активізацію інституційних реформ, формування більш виваженої системи фіскальних правил, підвищення транспарентності фінансових операцій.

Внесення змін до проведення фіскальної політики є дуже важливим для нашої країни. Протягом останніх років відзначалося загострення ризиків розвитку державних фінансів. Зросли обсяги дефіциту бюджету сектору загального державного управління. Спостерігається накопичення державного боргу. Загострилися ризики мобілізації доходів до публічного бюджету. Значними залишаються обсяги квазі-фіскальних операцій. Водночас погіршилися показники економічного зростання та соціального розвитку, підвищилась інфляція. В минулому році було запроваджено заходи, спрямовані на вирішення зазначених проблем, але вони потребують подальшого поглиблення.

Назріла необхідність у комплексній програмі реформування державних фінансів зі спрямуванням на вирішення проблем, накопичених протягом останніх років. Вона має націлюватися на посилення контролю за бюджетними витратами, досягнення більш адекватних обсягів і раціональної структури публічних доходів, обмеження дефіцитів публічних бюджетів, використання раціональних обсягів і структури їх фінансування, підвищення ефективності державної боргової політики. Тим часом чекають на вирішення питання відновлення макроекономічної стабільності та закладення основ для сталого і збалансованого економічного зростання, а також підтримки добробуту громадян.

На порядку денному стоять питання продовження реформування системи оподаткування, вдосконалення механізмів мобілізації неподаткових доходів, коригування структури бюджетних видатків, підвищення ефективності витрачання бюджетних коштів, досягнення більш раціональних обсягів і структури фінансування бюджетного дефіциту. Важливого значення набувають питання збільшення обсягу приватизаційного ресурсу з метою розширення неборгового фінансування бюджетного дефіциту. Що ж до державного боргу, то необхідними є заходи щодо його стримування і поступового обмеження.

Потребують посилення заходи, спрямовані на фіскальну децентралізацію для більш раціонального розподілу податкових і видаткових повноважень між складовими бюджетної системи, а також державних цільових соціальних фондів, на обмеження фінансування з державного бюджету на підтримання ліквідності державних фінансових і нефінансових корпорацій. Чекають на вирішення завдання послаблення податкового тиску на громадян із середніми доходами, прийняття більш жорстких підходів до оподаткування доходів і майна заможних верств населення, обмеження тіньової економіки, ухилення від оподаткування, призупинення операцій через офшорні зони, припинення відпливу доходів і капіталу.

Доцільно активізувати реформування системи оподаткування зі спрямуванням на зростання споживчого попиту, збільшення заощаджень, розширення реального сектору економіки, активізацію інвестиційної та інноваційної діяльності, зменшення соціальної нерівності, надання ширших можливостей для економічного розвитку регіонів, стабілізацію фінансового сектору, підвищення рівня зайнятості населення.

Список використаної літератури

1. Кудряшов В.П. Фіскальні дисбаланси і заходи щодо їх обмеження в ЄС. – Економіка України. – 2014. – № 10. – С. 79–96.

2. Dombrowsky M. Ukraine: Can meaningful reform come out of conflict? // Improving economic policy. – 2014. – Is. 08 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bruegel.org/publications/publication-detail/publication/843-ukraine-can-meaningful-reform-come-out-of-conflict/>.

References

1. Kudryashov V.P. *Fiskal'ni dysbalansy i zakhody shchodo ikh obmezheniya v ES* [Fiscal disbalances and measures on their limitation in the EC]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 2014, No. 10, pp. 79–96 [in Ukrainian].

2. Dombrowsky M. Ukraine: Can meaningful reform come out of conflict? Improving economic policy, 2014, Is. 08, available at: <http://www.bruegel.org/publications/publication-detail/publication/843-ukraine-can-meaningful-reform-come-out-of-conflict/>.

Стаття надійшла до редакції 16 лютого 2015 р.